

PODSTAWY I SPECYFIKA ANALOGICZNOŚCI JĘZYKA METAFIZYKI W UJĘCIU MIECZYŚŁAWA A. KRĄPCA

Metafizyka w swych dociekaniach posługuje się specyficznego rodzaju językiem, który pozwala całościowo wyrażać wszystkie egzystencjalne determinanty badanej rzeczywistości. Nic więc dziwnego, że naczelnym zadaniem metafizyki jest wyjaśnienie realnie istniejącego świata osób i rzeczy w aspekcie ogólnoegzystencjalnym. Poznanie metafizyczne zmierza do wypracowania takich terminów, które ogarniają całościowo wszystko to, co istnieje oraz charakteryzują się nieograniczonym zakresem orzekania. Terminy języka metafizyki muszą być wyrazem poznawczych ujęć relacyjnej struktury bytu. Język metafizyki formułowany jest w kontekście analogii, dlatego teoria analogii filozoficznej stanowi niezbędny fundament języka metafizyki. Filozoficzna refleksja nad teorią analogii wiąże się nierozzerwalnie z metafizyką realistyczną. M.A. Krąpiec wskazuje na analogię jako „relacyjną jedność tego, co złożone, odpowiedni stosunek, proporcję; podobieństwo pomiędzy tym, co zasadniczo różne”¹. Tak rozumiana analogia pozwala ująć jedność świata materialnego oraz względną – właśnie analogiczną – jedność bytów, które realnie istnieją. Sam termin „analogia” (gr. ἀναλογία [analogía]) wywodzi się z języka greckiego. Termin ten jest „wyrażeniem

¹ M.A. Krąpiec, *Analogia w filozofii*, w: *Analogia w filozofii*, red. nauk. A. Maryniarczyk, K. Stępień, P. Skrzydlewski, t. 7, Lublin 2005, s. 447.

złożonym z przysłówka ἄν, ἀνά [an, aná], który wskazuje na jakiś stan zwielokrotnienia (np. «po dwa», «po trzy»), oraz rzeczownika λόγος [logos], utworzonego od czasownika λέγειν [légein], oznaczającego «składać», a także «mówić». Etymologia słowa «analogia» wskazuje, że może ono oznaczać jakiś stan złożonego bytowania rzeczy, a także orzekanie o wielu rzeczach. W języku potocznym analogia pojmowana jest jako «niepodobne podobieństwo»².

Poszukiwanie źródeł analogii filozoficznej wiedzie ku Platonowi. Doktryna ta była rozwijana oraz modyfikowana na przestrzeni dziejów; zarysowano dychotomię między analogią funkcji semiotycznych oraz analogią jako właściwością struktur bytowych. Dokonano jednocześnie konkluzji, iż każda z doktryn analogii powstaje na łonie konkretnej koncepcji bytu, poznania oraz języka (orzekania)³. W związku z tym niepodobna rozprawiać o analogii w oderwaniu od tych elementów. Mówi się przeto o analogii bytu, analogii poznania oraz analogii orzekania.

W kontekście rozumienia języka metafizyki pojawia się pewna trudność, mianowicie odejście od analogicznego charakteru tego języka na rzecz jego ujednoznacznienia. Takie podejście prowadzi do zanegowania treściowego bogactwa świata osób i rzeczy oraz pominięcie faktu, że wyrażenia „byt” nie można redukować do prostego i jednoznacznego ujęcia, wyartykułowanego w jednoznacznym języku (nazwie). Słusznie zauważa Krąpiec, iż takie twierdzenie „nie wyeliminowało problemu analogicznego poznania i orzekania, co więcej, bliższa analiza języka naturalnego ukazuje, że to właśnie analogia jest naturalnym sposobem poznania i orzekania, podczas gdy jednoznaczność jest raczej następstwem sztuki myślenia, i to tylko w niektórych naukach szczegółowych, zwłaszcza z matematyzowanych”⁴. W związku z tym język metafizyki, podobnie jak język naturalny, musi charakteryzować się analogicznością, ponieważ ma dotyczyć bytów konkretnie istniejących. Uświadomienie sobie natury samej analogii używanej w języku metafizyki stanowi – według Krąpca – jedyną drogę do uściślenia tego języka, bez konieczności zamiany analogicznych wyrażań na jednoznaczne.

² Tamże.

³ Zob. S. Kamiński, *Osobliwość metodologiczna teorii bytu*, w: *Jak filozofować? Studia z metodologii filozofii klasycznej*, Lublin 1989, s. 81.

⁴ M.A. Krąpiec, *Analogia w filozofii*, s. 461.

W kontekście badań nad analogicznością języka metafizyki na uwagę zasługują rozwiązania zaproponowane przez Mieczysława Alberta Krąpca. Wskazywał on, że to właśnie analogia pozwala na pełne, filozoficzne uchwycenie rzeczywistości oraz może stanowić gwarancję realizmu poznawczego. W niniejszym artykule celem poniższych rozważań będzie próba ukazania podstaw i specyfiki analogiczności języka metafizyki, w głównej mierze w oparciu o dorobek filozoficzny M.A. Krąpca.

1. ANALOGIA BYTU I POZNANIA

Analogię częstokroć zwykło się na płaszczyźnie filozoficznej (choć nie tylko) sprowadzać do sfery orzekania i poznania. Jednak, jak wskazuje M. Krąpiec, analogia odnosi się przede wszystkim do sposobu bytowania bytów złożonych i ich pluralizmu⁵. Dlatego w pierwszym rzędzie analogia oznacza sposób bytowania rzeczy (analogia bytowa), co w konsekwencji odnosi się do sposobu ich poznania (analogia poznania) oraz orzekania (analogia orzekania). Dlatego na terenie filozofii realistycznej rozumienie analogii ściśle powiązane jest z teorią bytu. S. Kamiński wyjaśnia, iż „w teorii bytu analogiczny jest przede wszystkim wewnętrzny stan bytu konkretnego. Tam bowiem w sposób konieczny przyporządkowane są sobie według właściwych proporcji elementy-czynniki bytowe, zasadniczo różne, lecz pod pewnym względem tożsame, bo konstytuujące «relacyjną» jedność ontyczną”⁶. W obrębie każdego bytu – według Kamińskiego – istota i istnienie jednoczą się proporcjonalnie w sposób konieczny, pozostając wobec siebie we wzajemnej relacji. Oznacza to, że istota i istnienie, choć różne, są pod pewnym względem jednakowe, ponieważ istnienie zawsze odgrywa tę samą rolę w stosunku do istoty, a istota – w stosunku do istnienia. W związku z tym każdy realnie istniejący byt jest sam w sobie analogiczny. Rzeczywistość jest systemem analogicznych związków koniecznych, nabudowanych na jednakowej

⁵ Zob. tenże, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, Lublin 1978, s. 478.

⁶ S. Kamiński, *Osobliwość metodologiczna teorii bytu*, s. 81-82.

funkcji istoty i istnienia. Jedność tych dwóch subontycznych elementów wyznacza relację jaka pomiędzy nimi zachodzi. W takiej koncepcji bytu kładzie się akcent na transcendentálne złożenia bytowe; dopiero one mogą stanowić podstawę poznania metafizycznego. Wskazane jest poczynienie konstatacji, iż – według Kamińskiego – możliwe pozostają również ontyczne analogie, gdzie fundamentu nie stanowi zespolenie istoty i istnienia. Mowa tu o relacji koniecznej w postaci złożenia z aktu i możliwości, która jawi się jako pierwotna względem pozostałych⁷. Stąd w zakres analogii bytowej włączamy analogię nie tylko wewnątrzbytową, ale także międzybytową, w ramach której byt, będąc w swej naturze złożony, jest jednocześnie analogiczny w stosunku do innych bytów realnie istniejących⁸.

M.A. Krąpiec określa analogię wewnątrzbytową jako „wewnętrzne złożenie bytu z elementów przyporządkowanych do siebie według kategorii możliwości i aktu”⁹. W związku z tym wszelki byt przygodny, będąc analogiczny sam w sobie, jest wewnętrznie złożony z elementów integrujących. W dziejach metafizyki wyróżniano, jako złożenia bytowe, złożenie z materii i formy, z substancji i przypadłości oraz z istoty i istnienia. „Wszystkie te części – wyjaśnia Krąpiec – wzajemnie przyporządkowane tworzą jedną, związaną relacjami, istotną całość konkretnego bytu, którą to sieć realnych, konkretnych relacji w istniejącym bycie określa się ogólnie jako relację możliwości do aktu”¹⁰. Wyróżnione relacje wewnątrzbytowe, jakie zachodzą w bycie przygodnym, są fundamentem jego jedności oraz tożsamości¹¹. Tak rozumiana analogia wewnątrzbytowa stanowi podstawę oraz rację dla analogii międzybytowej. Analogią międzybytową nazywamy relacje przyczynowo-skutkowe, zachodzące pomiędzy realnymi bytami¹². M. Krąpiec dzieli tak rozumianą analogię na: analogię bazującą na relacjach kategorialnych oraz analogię bazującą na relacjach transcendentálnych.

⁷ Zob. tamże, s. 82-83.

⁸ Zob. M.A. Krąpiec, *Analogia w filozofii*, s. 450.

⁹ Tenże, *Analogia w filozofii klasycznej*, w: *Leksykon Filozofii Klasycznej*, red. nauk. J. Herbut, Lublin 1997, s. 41.

¹⁰ Tenże, *Analogia w filozofii*, s. 449.

¹¹ Zob. tamże.

¹² Zob. tenże, *Analogia w filozofii klasycznej*, w: *Leksykon Filozofii Klasycznej*, s. 41.

Analogia bazująca na relacjach kategorialnych występuje w pewnym ograniczonym zakresie bytów przygodnych. Relacje kategorialne są to relacje niekonieczne, które – jak zauważa Krąpiec – „dochodzą” do bytu już ukształtowanego (ukonstytuowanego). Co więcej, niezależnie od tego, czy relacje kategorialne istnieją, czy też nie – byt nadal istnieje. Przykładem tego rodzaju relacji jest np. relacja małżeństwa (poprzez związek małżeństwa zostaje dookreślony byt już istniejący). Trzeba również zauważyć, iż każdy konkretny byt jest powiązany z ogromną ilością relacji niekoniecznych, które pojawiają się, trwają, znikają w zależności od okoliczności oraz warunków bytowania¹³. Natomiast analogia bazująca na relacjach transcendentálnych ogarnia cały zakres bytowania, co oznacza, że jest nieograniczona¹⁴. Relacje transcendentálne (relacje konieczne) stanowią bowiem fundament „ujrzenia” analogiczności bytu oraz podstawę metafizycznego rozumienia rzeczywistości. Wśród tych relacji Krąpiec wyróżnia trzy zasadnicze ich rodzaje. Po pierwsze jest to konieczna i transcendentálna relacja istoty do istnienia, z której wynika, iż bytem realnym nazywamy to, co aktualnie istnieje. Kolejnym rodzajem relacji transcendentálnej jest fakt poznawalności (inteligibilności) bytu realnie istniejącego, uwyrażniający się w transcendentálnym przyporządkowaniu bytu do intelektu twórcy lub Stwórcy (np. istniejący Jan jest przedmiotem intelektu, jest przez nas poznawany). Ostatnim rodzajem relacji transcendentálnej znajdującej się w bycie jest relacja do czyjejś woli. Wszystkie byty realne są powiązane z wolą twórcy lub Stwórcy, a każdy byt, będąc dobrem, jest źródłem pożądania, co oznacza, iż ów byt jest transcendentálnie związany relacją z wolą twórcy lub Stwórcy¹⁵.

Według M.A. Krąpca na analogii bytowej zasadza się analogia poznania oraz analogia orzekania (wyrażeń językowych). Tylko bowiem analogiczny charakter bytów realnie istniejących stanowi bazę wyjaśniającą stosowanie analogii w procesie poznania, jak również orzekania¹⁶. Z tej racji analogia poznania oraz analogia wyrażeń językowych winny

¹³ Zob. tenże, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, s. 482-483.

¹⁴ Zob. tenże, *Teoria analogii bytu*, Dzieła, t. I, Lublin 1993, s. 191. Relacje transcendentálne stanowią trzon metafizycznego poznania oraz rozumienia rzeczywistości; co więcej, występują one w każdym bycie przygodnym.

¹⁵ Zob. tenże, *Analogia w filozofii*, s. 451-453.

¹⁶ Zob. tenże, *O rozumienie filozofii*, Dzieła, t. XIV, Lublin 1991, s. 214.

bazować na analogii bytowej (wewnątrzbytowej oraz międzybytowej), albowiem stanowi ona fundament analogicznej jedności oraz poznawalności bytu. Natomiast nieprzyjęcie takiej wykładni w interpretacji bytu nieuchronnie będzie zmierzało do monizmu, w myśl którego wszystko to, co realnie istnieje, jest tym samym¹⁷.

Na przestrzeni dziejów filozofii głównym punktem swego zainteresowania myśliciele czynili analogię zawartą w aktach poznania. Konsekwencją tego było powstanie różnorodnych typów analogii ludzkiego poznania¹⁸. W tym miejscu warto wspomnieć, iż w strukturę analogicznego poznania wchodzi – według Krąpca – trzy zasadnicze elementy składowe: analogon, analogat oraz fakt relacji. Analogon, czyli proporcjonalnie wspólna doskonałość analogiczna, stanowiąca fundament kształtowania się pojęć analogicznych, zespala ze sobą różne przedmioty, w których się proporcjonalnie realizuje. Przykładem analogonu jest np. „dusza” w następującej analogii: „Człowiek do swojej duszy” ma się tak jak „kot do swojej duszy”. Analogat to podmiot jakiejś orzekanej własności. Fakt relacji natomiast wyraża stosunek analogatu do analogonu i odwrotnie – analogonu do analogatu¹⁹. W związku z tym S. Kamiński zauważa, iż pojęcie analogiczne musi zawierać zespolenie tego, co łączy i co jest podstawą wszystkich desygnatów (analogon) oraz tego, co realizuje się w określonych desygnatach (analogaty)²⁰.

M.A. Krąpiec wyróżnia cztery zasadnicze rodzaje analogii, dzięki którym docieramy do analogicznego poznania rzeczywistości, są to: analogia metaforyczna, analogia przyporządkowania, inaczej zwana analogią atrybucji, analogia proporcjonalności ogólnej oraz analogia proporcjonalności transcendentalnej. Spośród wyróżnionych czterech sposobów analogicznego poznania najważniejszą dla metafizyki jest analogia proporcjonalności transcendentalnej, ponieważ to ona stanowi podstawę tworzenia pojęć transcendentalnych. Jednak, jak zauważa Kamiński, właściwe wyjaśnienie rzeczywistości na polu metafizycznym oznacza konieczność posłużenia się właśnie analogią transcendentalną, tj. sięgnię-

¹⁷ Zob. tenże, *Analogia w filozofii*, s. 453.

¹⁸ Zob. tenże, *Podstawowe przestrzenie uprawiania filozofii*, w: *Analogia w filozofii*, red. nauk. A. Maryniarczyk, K. Stępień, P. Skrzydlewski, Lublin 2005, s. 38.

¹⁹ Zob. tenże, *Teoria analogii bytu*, s. 208-209.

²⁰ Zob. S. Kamiński, *Osobliwość metodologiczna teorii bytu*, s. 83.

cia po terminy wyrażające „informację” analogiczną²¹. Ponadto analogia transcendentálna „odnosi się bez ograniczenia do całego zakresu bytowania”²². Bazuje ona tylko na relacjach transcendentálnych (patrz: analogia bytowa), tj. związkach koniecznych, konstytuujących bytowość²³. Dlatego bytową analogią transcendentálną określa się również wewnętrzne złożenie bytu z niesamodzielných elementów ontycznych, występujących w koniecznej relacji proporcjonalnej. Fundamentem wyjaśnienia metafizycznej zmiany, różnorodności bytów, tendencji doskonałościowych i relacji międzybytowych pozostaje wewnętrzna złożoność z nieredukowalnych do siebie elementów bytu²⁴. Z powyższych analiz wynika, iż najistotniejszym sposobem analogicznego poznania rzeczywistości jest analogia proporcjonalności transcendentálnej. Za sprawą tej analogii możliwe staje się uchwycenie transcendentálnych relacji bytowych²⁵.

2. ANALOGIA ORZEKANIA I „DORZECZNOŚĆ” JĘZYKA METAFIZYKI

Poznanie analogiczne jest komunikowalne w przekazie złożonym, czyli w mowie sądowo-zdaniowej, gdzie mamy do czynienia z analogicznym orzekaniem; z nim zasadniczo związane jest rozumienie języka metafizyki. Stąd w optyce M. Krąpca język w głównej mierze ma charakter analogiczny. Wiąże się on bowiem z realnie istniejącym bytem, jego strukturą oraz uwarunkowaniem. W procesie poznania sądowego realizuje się orzekanie, w nim bowiem człowiek „uzgadnia się” z poznaną rzeczywistością oraz wyraża sądy prawdziwe. Sądy możemy podzielić na proste oraz złożone. Z pewnością sądy złożone da się zredukować do są-

²¹ Zob. tamże.

²² Tamże, s. 82.

²³ Zob. tamże.

²⁴ Zob. tenże, *Metody współczesnej metafizyki*, w: *Filozofia i metoda*, Lublin 1993, s. 108-109.

²⁵ Zob. G. Besler, *Analogiczność i racjonalność a metoda filozofii realistycznej M.A. Krąpca*, w: *Analogia w filozofii*, red. nauk. A. Maryniarczyk, K. Stępień, P. Skrzydlewski, t. 7, Lublin 2005, s. 336.

dów prostych. Tradycyjna struktura sądów prostych wyraża się w następującej formule: „S jest P” (np. „Jan jest piłkarzem”)²⁶. W związku z tym można zauważyć, iż w strukturę takiego sądu wchodzi: podmiot (S), łącznik zdaniowy („jest”) oraz orzecznik (P). Należy zwrócić uwagę, że orzeczniki zdaniowe mają charakter wiedzotwórczy, co oznacza, iż informują nas o nowych właściwościach podmiotu. Gdy bowiem konstatuje, że Jan jest politykiem, piłkarzem, czy muzykiem, to za sprawą wymienionych orzeczników następuje poszerzenie zakresu wiedzy o podmiocie. Z tego względu właściwe zrozumienie orzeczników stanowi nieodzowny czynnik poznania oraz komunikacji.

Bardzo ważnym elementem pozostaje również funkcja „jest” zdaniowego. Można pokusić się o stwierdzenie, że „jest” stanowi esencję sądu, albowiem leży u podstaw poznania sądowego i uprawomocnia je²⁷. W tym miejscu na uwagę zasługuje fakt, że w metafizyce realistycznej ważną rolę odgrywa szczególna metoda poznania, określana mianem „separacji metafizycznej”²⁸. Osnowę tej metody stanowią sądy egzystencjalne, które umożliwiają poznanie realnie istniejących bytów. Poznanie to ma charakter sądowy (separacyjny); uwyrażnia się ono w ujęciu całości bytu i odnalezieniu elementów, które konstytuują jego istnienie²⁹. Poznanie, w którym następuje uchwycenie istnienia rzeczy oraz jej istoty, odbywa się za sprawą aktów sądenia egzystencjalnego. Jest to fundament koncepcji poznania sądowego, w którym akcentuje się, że podstawowymi i najpierwotniejszymi aktami poznania realistycznego są akty afirmujące istnienie rzeczy. Afirmacja istnienia rzeczy (bytu) odbywa się w sądzie

²⁶ W tym miejscu należy wspomnieć, iż na gruncie klasycznej teorii nazw mówi się o tzw. zdaniach kategorycznych. Są to zdania: ogólnotwierdzące (SaP – „Każde S jest P”), ogólnoprzeczące (SeP – „Żadne S nie są P”), szczegółotwierdzące (SiP – „Niektóre S są P”) oraz szczegółoprzeczące (SoP – „Niektóre S nie są P”). Każde zdanie kategoryczne charakteryzuje się podmiotowo-orzecznikową budową, gdzie S reprezentuje podmiot, natomiast P – orzecznik. Szerzej na ten temat zob. O. Nawrot, *Wprowadzenie do logiki dla prawników*, Warszawa 2012, s. 198-230.

²⁷ Zob. tenże, *Język i świat realny*, Lublin 2015, s. 248.

²⁸ Według A. Maryniarczyka na terenie metafizyki termin „separacja” oznacza „wskazanie na typ poznania, w którym separujemy (rozdzielamy) takie czynniki w bycie, bez których on nie może istnieć i w ten sposób dochodzimy do rozumienia istoty bytu”. A. Maryniarczyk, *Realistyczna interpretacja rzeczywistości*, Lublin 2005, s. 124.

²⁹ Zob. tamże.

egzystencjalnym (np. „Jan jest [istnieje]”). „Jest” sądowe (egzystencjalne) jawi się jako finalna instancja prawdziwości ludzkiego poznania sądowego. Krąpiec słusznie stwierdza: „[...] Mając zatem przed oczyma poznanie sądowe [...] dostrzegamy, że właśnie w tym typie poznania sądowego wypowiedzanego w zdaniach, czyli w językowej komunikacji realizuje się także analogiczność. Analogicznymi bowiem w funkcji orzekania są orzeczniki zdaniowe i analogiczną jest także sama funkcja orzekania łącznika zdaniowego «jest»”³⁰. Zatem o analogiczności języka metafizyki decydują analogiczne struktury sądowo-zdaniowe.

Funkcja „jest” jawi się jako analogiczna, jak zauważył Krąpiec, albowiem odnosi się do kohezji, asercji i afirmacji³¹. Czym charakteryzują się wymienione trzy funkcje „jest” zdaniowego? Pierwsza z nich – kohezyjna funkcja „jest” – dotyczy zespalania orzecznika zdaniowego z podmiotem i z tej racji „jest” spełnia rolę łącznika zdaniowego. Ponadto funkcja ta umożliwia wypowiedź ludzką, która jest syntaktycznie poprawna, aczkolwiek trzeba zaznaczyć, że nie jest to wypowiedź będąca znakiem sądu jako szczytowego aktu poznawczego, ponieważ – według Krąpca – nie można zweryfikować w poznaniu sensu owej wypowiedzi³². Drugą funkcję „jest” zdaniowego stanowi asercja, która pozwala uzgodnić wypowiedź z faktycznym stanem rzeczy (rzeczywistości). Ostatnia funkcja, najbardziej fundamentalna, to afirmacyjna funkcja „jest”. Występuje ona w sądach egzystencjalnych, w których stwierdzamy akt istnienia jakiegoś bytu (np. „Jan istnieje”). Jak wskazuje Krąpiec, „stwierdzenie realnej, aktualnej rzeczywistości jest możliwe w sposób oryginalny jedynie poprzez sądy egzystencjalne. Jeśli bowiem stykamy się z realnymi rzeczami, to podstawą i bazą naszego realnego stosunku do rzeczywistych rzeczy jest [...] zaafirmowanie ich konkretnego istnienia, które formalnie stwierdzam w sądzie: A istnieje”. Stwierdzenie realnego istnienia A poprzez „jest” egzystencjalne stanowi – według Krąpca – ostateczny fundament-prawdziwości naszego sądowego poznania³³.

³⁰ M.A. Krąpiec, *Język i świat realny*, s. 248.

³¹ Szerzej na ten temat zob. tenże, *Język naturalny podmiotowo-orzeczeniowy (analiza sądów)*, w: św. Tomasz z Akwinu, *De ente et essentia. O bycie i istocie*, przekład-komentarz-studia, M.A. Krąpiec, Lublin 1981, s. 153-162.

³² Zob. tenże, *Język i świat realny*, s. 320-321.

³³ Zob. tamże, s. 306.

M. Krąpiec stwierdza, iż „mając na uwadze ludzkie poznanie, które najpełniej wyraża się w aktach sądenia, zdajemy sobie sprawę, że nasze poznanie rzeczywistości i jej komunikowanie poprzez akty predykcji zdaniowej już wprowadza analogię do samego sposobu orzekania. Okazuje się bowiem, że sama funkcja orzekania, sama funkcja wiązania orzecznika z podmiotem nie jest jednoznaczna, albowiem zasadniczo wyraża się w kohezji, asercji i afirmacji”³⁴. W analogii orzekania najistotniejszą rzeczą jest tworzenie wyrażen analogicznych. Wyrażenia analogiczne pełnią rolę orzeczników w zdaniach orzecznikowych. Poprzez te zdania dokonujemy komunikacji wiedzy o konkretności, będącej pochodną poznania analogicznego. Terminy analogiczne składają się na strukturę analogii orzekania, odgrywając rolę orzeczników w zdaniach orzecznikowych. Używane w obrębie języka metafizyki orzeczniki są rozumiane analogicznie w sposób spontaniczny, albowiem odnoszą się do rzeczy i spraw jednostkowych, istniejących konkretnie.

Powyższe rozważania prowadzą do stwierdzenia, iż o bogactwie poznania komunikowanego w analogicznym języku metafizyki świadczą ujawniające się wszystkie typy analogii. Analogiczność języka metafizyki uwyrażnia się w specyficznej funkcji języka, mianowicie „dorzecznosci”, która polega na naprowadzeniu poprzez sformułowanie językowe na widzenie bytu (rzeczy), bądź też elementów w bycie, które pozwolą zrozumieć i wyjaśnić rzeczywistość. Poznanie analogiczne ukierunkowane jest na świat obiektywny, co sprawia, iż język metafizyki komunikuje o rzeczach³⁵. Rzeczy są rzeczami-przedmiotami, nie zaś kompleksem znaków. Natomiast kompleks znaków o rzeczach-przedmiotach, nie będąc tożsamy z rzeczą, może odnosić się do rzeczy. Ów kompleks znaków ma być językiem pierwszego stopnia (językiem przedmiotowym)³⁶. W tym miejscu na uwagę zasługuje rozróżnienie między językiem pierwszego stopnia (przedmiotowym) oraz językiem drugiego stopnia (metajęzykiem). Za pomocą języka przedmiotowego mówimy o rzeczywistości nas otaczającej. Natomiast w języku drugiego stopnia, tj. metajęzyku,

³⁴ Tenże, *O rozumienie filozofii*, s. 232.

³⁵ Zob. M.A. Krąpiec, S. Kamiński, *Z teorii i metodologii metafizyki*, Dzieła, t. IV, Lublin 1994, s. 45.

³⁶ Zob. tamże, s. 46.

mówimy o wyrażeniach używanych (formułowanych) w języku przedmiotowym.

W związku z tym rozróżnieniem język metafizyki należy zaliczyć do języka pierwszego stopnia (przedmiotowego), czyli tzw. dorzecznego – naprowadzającego na widzenie rzeczy, czy też elementów w rzeczy. Tak rozumiany język metafizyki jest zbliżony do języka nauk realnych. W języku nauk realnych nie mówi się o pojęciu mózgu, lecz o mózgu; nie o pojęciu oka, lecz o oku. Na płaszczyźnie tychże nauk nie dokonuje się analiza pojęć mózgu czy oka, ale następuje ich faktyczne poznanie. Podobnie rzecz wygląda w przypadku języka pierwszego stopnia, do którego – jak już wspomnieliśmy – należy język metafizyki. Na terenie metafizyki mówi się o osobie, o bycie (pojętych analogicznie), nie zaś o pojęciu osoby, czy o pojęciu bytu. W związku z tym przytoczone przykłady wskazują, iż naczelnym zadaniem języka metafizyki jest wyrażenie specyfiki poznawania świata realnego. Zatracenie tego istotnego zadania będzie skutkowało zabiegami dotyczącymi uściślenia pojęć, czy też ich precyzacji, co oznacza, że język metafizyki przestanie być komunikatorem poznania rzeczy³⁷.

S. Kamiński wyjaśnia, iż „w uprawianiu nauki posługujemy się językiem, w którym odróżnia się język budowanej teorii i metateorii oraz język używany w operacjach poprzedzających ostateczną konstrukcję teorii. Podobnie rzecz ma się w filozofii bytu. W punkcie wyjścia filozofowania korzysta się z języka potocznego, wzbogaconego elementami języków pewnych nauk szczegółowych i niektórych systemów filozoficznych”³⁸. Analizując język potoczny (przedteoretyczny) w teorii bytu, skonstatować należy, że odgrywał on rozmaite role, jak np. ilustracyjną czy interwencyjną. Pod względem składniowym język cechuje się wyrażeniami prostymi i zestawem zaaprobowanych reguł składania wyrażen³⁹. W języku teorii bytu zaś następuje determinacja przedmiotu teorii bytu. Uwarunkowane jest to szczególnym aspektem „patrzenia”, który implikuje charakter języka, zwłaszcza swoistość aparatu pojęciowego.

³⁷ Zob. A. Maryniarczyk, *Rola języka naturalnego w metafizyce realistycznej*, „Roczniki Humanistyczne” LIX (2011) z. 8, s. 19.

³⁸ S. Kamiński, *O języku teorii bytu*, w: *Jak filozofować? Studia z metodologii filozofii klasycznej*, Lublin 1989, s. 95.

³⁹ Zob. A. Maryniarczyk, *Metoda metafizyki realistycznej*, Lublin 2005, s. 99-101.

3. UWAGI KOŃCOWE

Przedstawiona powyżej próba ukazania podstaw oraz specyfiki analogiczności języka metafizyki miała na celu wskazanie aktualnej potrzeby analiz filozoficznych tego zagadnienia. Struktura bytów oraz odkrywany w rzeczywistości pluralizm wyznacza w ramach metafizyki konieczność poznawania przez analogię. To z kolei przekłada się na język, gdyż nazwy i ich zastosowanie w wypowiedziach również mają charakter analogiczny. Język metafizyki pełni bowiem rolę narzędzia poznania i komunikowania o treściach poznawczych, sięga więc do rzeczywistości, czyli do bytu analogicznego. Cała rzeczywistość istnieje w sposób analogiczny. Ów fakt stwarza rację ku temu, żeby analogię uczynić fundamentem metafizycznej teorii analogicznego poznania, uzdalniającej do jak najpełniejszej recepcji rzeczywistości.

Cechą charakterystyczną poznania analogicznego jest to, iż po pierwsze: odnosi się ono do realnie istniejących relacji koniecznych; po wtóre: unika jednoznaczności w ujmowaniu rzeczy. W związku z tym fundament analogicznego poznania stanowi odkrycie, że byty istnieją analogicznie, a nie jednoznacznie. Analogiczne bytowanie rzeczy manifestuje się w tym, iż byty są złożone z różnych komponentów, stanowiąc zarazem naturalną całość i jedność. Język metafizyki, który jest nieodzownym elementem poznania analogicznego, dąży do adekwatnego uchwycenia relacyjnej struktury bytu. Na kanwie metafizyki zmierza się do przedstawienia systemowych treści poznawczych za pośrednictwem terminów analogicznych, mających na celu doprecyzowanie pojęć języka metafizyki z intencją zakresowego objęcia całej rzeczywistości.

Język metafizyki, będąc językiem analogicznym, posługuje się rozbudowaną strukturą analogii, m. in. analogii bytowej, analogii poznania oraz analogii orzekania. W kontekście badań nad językiem metafizyki podstawowa jest analogia orzekania, która pełni podwójną rolę: wskazuje na analogiczny charakter orzeczników zdaniowych oraz na analogiczność samej funkcji orzekania, która przejawia się w różnych sposobach rozumienia „jest” w sądzie. Należy zatem stwierdzić, iż analogiczność nie będzie realizowała się jedynie poprzez orzeczniki, sama bowiem funkcja „jest zdaniowego” jako łącznika zdaniowego – to funkcja analogiczna,

manifestująca się w asercji, afirmacji i kohezji. Spośród wymienionych trzech funkcji w języku metafizyki najbardziej zostało uwypuklone „jest” afirmacyjne, inaczej określane mianem „jest” sądowego. Oznacza to, że sąd zostaje przyporządkowany do stwierdzenia faktycznego istnienia wyartykułowanego w zdaniach, toteż finalny probierz prawdziwości sądowej stanowi uzyskanie dostępu – bezpośredniego bądź pośredniego – do istnienia. Analogiczność języka (orzekania) dotyka również problemu „dorzecznosci” języka metafizyki. Dzięki tej właściwości język metafizyki przekazuje wiedzę o rzeczywistości oraz naprowadza na „widzenie” bytu. W związku z tym analogiczność oraz „dorzecznosc” języka metafizyki jawią się jako warunek konieczny realizmu poznawczego.

BIBLIOGRAFIA

- Besler G., Analogiczność i racjonalność a metoda filozofii realistycznej M.A. Krąpca, w: *Analogia w filozofii*, red. nauk. A. Maryniarczyk, K. Stępień, P. Skrzydlewski, t. 7, Lublin 2005, s. 331-346.
- Kamiński S., *Metody współczesnej metafizyki*, w: *Filozofia i metoda*, Lublin 1993, s. 41-122.
- Kamiński S., *O języku teorii bytu*, w: *Jak filozofować? Studia z metodologii filozofii klasycznej*, Lublin 1989, s. 89-101.
- Kamiński S., *Osobliwość metodologiczna teorii bytu*, w: *Jak filozofować? Studia z metodologii filozofii klasycznej*, Lublin 1989, s. 71-87.
- Krąpiec M.A., *Analogia w filozofii*, w: *Analogia w filozofii*, red. nauk. A. Maryniarczyk, K. Stępień, P. Skrzydlewski, t. 7, Lublin 2005, s. 447-471.
- Krąpiec M.A., *Analogia w filozofii klasycznej*, w: *Leksykon Filozofii Klasycznej*, red. nauk. J. Herbut, Lublin 1997, s. 41-43.
- Krąpiec M.A., *Język i świat realny*, Lublin 2015.
- Krąpiec M.A., *Język naturalny podmiotowo-orzeczeniowy (analiza sądów)*, w: *św. Tomasz z Akwinu, De ente et essentia. O bycie i istocie*, przekład-komentarz-studia, M.A. Krąpiec, Lublin 1981, s. 140-162.
- Krąpiec M.A., *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, Lublin 1978.

- Krąpiec M.A., O rozumienie filozofii, *Dzieła*, t. XIV, Lublin 1991.
- Krąpiec M.A., Podstawowe przestrzenie uprawiania filozofii, w: *Analogia w filozofii*, red. nauk. A. Maryniarczyk, K. Stępień, P. Skrzydlewski, Lublin 2005, s. 17-41.
- Krąpiec M.A., Teoria analogii bytu, *Dzieła*, t. I, Lublin 1993.
- Krąpiec M.A., Kamiński S., Z teorii i metodologii metafizyki, *Dzieła*, t. IV, Lublin 1994.
- Maryniarczyk A., *Metoda metafizyki realistycznej*, Lublin 2005.
- Maryniarczyk A., *Realistyczna interpretacja rzeczywistości*, Lublin 2005.
- Maryniarczyk A., Rola języka naturalnego w metafizyce realistycznej, „*Roczniki Humanistyczne*” LIX (2011) z. 8, s. 7-22.
- Nawrot O., *Wprowadzenie do logiki dla prawników*, Warszawa 2012.

STRESZCZENIE

Podstawy i specyfika analogiczności języka metafizyki w ujęciu Mieczysława A. Krąpca

Artykuł podejmuje zagadnienie podstaw i specyfiki analogiczności języka metafizyki, w głównej mierze w oparciu o dorobek naukowy Mieczysława A. Krąpca. Artykuł został podzielony na dwie części: w pierwszej zaprezentowano rozumienie analogii bytu oraz poznania, natomiast w drugiej przedstawiono kwestie dotyczące analogii orzekania oraz „dorzecności” języka metafizyki.

Dzięki przeprowadzonym analizom ukazano, iż po pierwsze: język metafizyki jest językiem analogicznym, ponieważ posługuje się rozbudowaną strukturą analogii (analogii bytu, analogii poznania oraz analogii orzekania); po drugie: język metafizyki jest językiem „dorzecznym”, ponieważ naprowadza na widzenie bytu (rzeczy).

Słowa kluczowe: analogia bytu, analogia poznania, język metafizyki, analogia orzekania

SUMMARY

Grounds for and Specificity of Analogical Character of the Language of Metaphysics according to Mieczysław A. Krąpiec

This article presents the grounds for and specificity of analogical character of the language of metaphysics mainly on the basis of the research output compiled by Mieczysław A. Krąpiec. The article has been divided into two parts: the first part presents the interpretation of the analogy of being and cognition whereas the second part presents the analogy of predication and ‚thing-directing’ of the language of metaphysics.

The analyses that have been conducted indicate that the language of metaphysics is primarily the analogical language since it uses elaborated structure of analogy (the analogy of being, the analogy of cognition, and the analogy of predication), and secondly, the language of metaphysics is the ‚thing-directed’ language since it suggests visual perception of being (a thing).

Keywords: analogy of being, analogy of cognition, language of metaphysics, analogy of predication